TARTU ÜLIKOOLI
RAAMATUKOGU

EESTI SÕNA

Nr. 222. IV aastakäik

Ilmub igal kesknädalal ja laupäeval. Tellimise hind: postiga veerandaastas Rmk. 4.26 (Rmk. 3.90 + 0.36 postikulu)

Üksiknumber 20 Pf.

Toimetus: Berlin SW 68, Alexandrinenstr. 110. Tel.: 17 55 31/3, aparaat 6. Toimetuse kõnetunnid äripäeviti k. 10—12

Berliin, 11. novembril 1944

Suurpettus

Stalin kõneles. Muidugi toimus see Oktoobrirevolutsiooni aastapäeval. Ja muidugi koosnes see kõne hooplemistest ja ähvardustest nende Euroopa rahvaste arvel, kes oma põlvi ei painuta punase Paali ees.

Enne kõike koosnes see kõne aga valest. Päris lihtsast, jultunud valest.

On juba bolševismi saatus, et kõik tema eneseavaldused on seotud valega. Sest tema taktika nurgakiviks on algusest peale olnud vale ja jääb selleks ka lõpuni.

Jääb isegi niisugustes olukordades, kus tuleks eeldada, et isegi bolševike seisukohast vajadust vale järgi suuremat nagu ei olekski. Näiteks viimase kõne puhul. Stalin oleks ju võinud piirduda arvude ettetoomisega rinde edasinihkumisest jne. Aga ei piirdunud. „Maailma rahvaste juht" lajatas lisaks veel vägeva väite, et Nõukogude Venemaa sõdivat Euroopa kultuuri päästmiseks...

See väide pidi koguni moodustama kõneõhtu peamise atraktsiooni. See oli punase valemeistri selleõhtune suursaavutus.

Ja mõju? See oli kahtlemata kahesugune. Neid rahvaid, kes bolševismi ei tunne, võis see pisut üllatada ja koguni kaksipidi mõtlemisi tekitada.

Neid aga, kes bolševismi tunnevad, pani see ainult õlgu kehitama. Bolševismi poolt ei pane meid isegi enam säärane suurvale imestama. Kui maailma kõige verisem, kõige isevalitsuslikum ja orjastavam režiim „Stalini konstitutsioonis" oma riigikorda nimetab demokraatlikuks, kui Nõukogude armetut elatustaset väljamõeldud statistiliste andmetega näidatakse roosilisena, kui Balti rahvaste terroriseerimist ja hävitamist nimetatakse nende rahvaste vabastamiseks, kui iseseisvuse aegsest Eesti laulupeoliste rongkäigu filmist lõigatakse tükid välja ja demonstreeritakse nõukogude kinodes tööliste protestrongikäiguna, kui 1940. aastal Petseris kutsutakse loomapidajaid ühe väeosa laest tasuta viima rikkiläinud toiduaineid loomadele ja seda kõike siis nurga tagant filmitakse ning hiljem kinodes demonstreeritakse, kuidas punavägi oma sissejõudmisel olevat toitnud nälginud Eesti elanikke, kui enne enamlaste sissetungi valmissaanud eesti koolimaja Tallinnas serveeritakse Nõukogude pildilehtedes kui näidet enamlikust ülesehitustööst, — kui kõiki muidki sääraseid loendamatuid fakte katsume osaliselti meenutada, siis ei imesta meid enam miski enamlik propaganda-vale. Siis võib meie pärast kas või väita, et kommunistliku korra juures ei vaja inimene ülalpidamiseks muud kui nisutera põnetaskus kanda ja seda iga neljakümne päeva takka uuendada. Niisugust juttu levitati pimedates vene külades tõepoolest esimese Vene revolutsiooni ajal tookordsete agitaatorite poolt.

Ja nii võib muidugi ka väita kas või seda, et enamlik Venemaa päästab praegu Euroopa kultuuri. Sama enamlus, kes N. Venes kasvatussüsteemist on täiesti välja tõrjunud tõelised humanitaarteadused. Kes on omal kodumaal püstitanud väite, et ei olevatki mingisuguseid teadusi, olevat vaid üks teadus — marksism-leninism. Ja kes selle marksismi-leninismi alusel on loonud eluta skolastilise meetodi, mis lubab kõiki asju seletada ja põhjendada ainult tsitaatidega Marxist-Engelsist, Leninist ja Stalinist. Kes teisiti teeb või talitab, see kaotab pea.

Nii siis — isegi sääraseid valed bolševismi poolt ei ole üllatus. Kuid ega bolševikud ka nii rumalad pole, et loodaksid uskumist nende poolt, kes tunnevad bolševismi ja N. Venemaad. Nemad püüavad eestkätt mõjutada neid rahvaid, kes pole näinud bolševismi palest-palgesse. Ja siin on taktikaline võte: valetada nii toorelt ja nii suurejooneliselt, et keegi ei võiks arvata, et nii jultunult üldse valetada saab. Et kui kuulaja mõttes teekski teatud mahaarvamisi kuuldud jutust — et noh, eks seal ole osa propagandat ka — jääb siiski veel midagi järele, mida ta ehk uskuma hakkab.

Selle „midagi" käikulaskmise peale lähebki bolševistlik mäng. Seda taotles ka Stalin oma väitega Euroopa kultuuri päästmisest. See on mäng naiivide, kergeusklike ja väheteadlike sissevedamiseks.

Tavaline suurpetturite mäng.

Kuid kõige osavama suuraferisti keel võib vahel vääratada. Ka „maailma rahvaste" isehakanud juhil juhtus

(järg 2. lk.)

ÄHVARDUS EESTLASTEST SÕJA-PÕGENIKKUDE KOHAL ROOTSIS

Rootsi ajakirjanduses arutatakse osa eestlaste väljasaatmise küsimust

Rootsi ajalehed on viimasel ajal rohkesti tähelepanu omistanud Eesti põgenikele Rootsis. Teatavasti kerkis Rootsi avalikkuses mõni aeg tagasi teravalt päevakorda probleem, kuidas suhtuda neisse Soome põgenikesse, kes oma kodumaal olid silmapaistvat osa etendanud kommunismivastase võitluse organiseerimises ja teostamises. Tekkis nõndanimetatud „sõjasüüdlaste" mõiste ja leiti, et Rootsi ei pea mitte varjupaika andma kõigile neile, kes bolševismi eest sinna on põgenenud. Umbes samal ajal hakkasid ajalehed märkima, et ka Eestist tulnud põgenike hulgas on küllalt sääraseid, kes oma kodumaal on sakslastega koos töötanud või muidu kuuluvad „sõjasüüdlaste" liiki. Rõhuv enamik ajalehti on asunud seisukohale, et kõigile Eestist tulnud põgenikele ei tule mitte kaitset ega varju anda. Ajalehtedest nähtub, et sama vaatekohta pooldavad ka vastavad Rootsi asutused.

Põgenike raske teekond

Päästes enamlaste sissetungi puhul oma elu, on teatud hulk eestlasi põgenemisel jõudnud Rootsi. Rootsi lehtede teadetest septembri lõpust ja oktoobri algusest nähtub, et põgenikel on tulnud läbi elada teekonnal väga suuri raskusi. Väheldased paadid, millega põgenemine teostati, olid sagedasti üle koormatud. Põgenikel tuli paljudel juhtudel teekond sooritada tormis, läbimärjana, täiskiilutud paadis kogu aeg püstijalu seistes. Lehed tõid traagilisi kirjeldusi laste suremisest ja juhtumeist, kus mõne põgeniku närvid enam vastu ei pidanud ja see endale otsa tegi. Osa paate on Vene lennukite poolt pardarelvadest tulistatud. Kui palju teekonnal hukkus, ei ole teada.

Rootsi saabunud paigutati karanteeni ja laagritesse. Ajalehtedest selgub, et kavatsus on osa põgenikke rakendada tekstiilvabrikutes, eriti Boråsi tööstustes, kus juurdetulijad elama mahutatavat nende jaoks ehitatud barakkidesse.

Poliitika lööb sekka...

Mitmesuguste praktiliste rakendamise ja majutamise küsimuste käsitlemise kõrval hakkasid ajalehed Eesti põgenike probleemi käsitema varsti ka poliitilisest seisukohast. „Dagens Nyheter" ja ka mõned teised ajalehed juhtisid tähelepanu sellele, et Eesti põpõgenike hulgas nii nagu soomlastegi keskel on sääraseid, kes oma kodumaal on seisnud Saksa teenistuses ja sakslastega koos töötanud. Seega olevat Eesti põgenike hulgas ebasoovitavat elementi. Eriti teravalt kargas aga Eesti „sõjasüüdlastele" kallale kommunistide häälekandja „Ny Dag".

Rootsi ajalehtedel on nii Eesti kui Soome ja teiste maade „sõjasüüdlaste" väljaandmise asjus kaks seisukohta. Äärmised pahempoolsed nõuavad, et välja tuleb anda pikema jututa kõik need, keda Nõukogude Liidu esindaja poolt juhitav liitlaste vastav komisjon välja nõuab. See ainuüksi otsustagu, kes on „sõjasüüdlane", kes mitte. Teised ajalehed seevastu tahaksid otsustamise jätta siiski Rootsi omade võimude hooleks. Ühes asjas on aga mõlemad pooled ühisel arvamisel, nimelt et Baltimaadest ja Soomest tulnud põgenikest on osa mittesoovitavad ja kuuluvad väljaandmisele.

Kodumaa eest võitlemine— kuritegu?

Ei ole puudunud küll ka mõni üksik hääl eestlaste ja teiste põgenike kaitseks, keda ähvardab „sõjasüüdlaseks" tunnistamise oht. Endine Tartu ülikooli arheoloogia professor Birger Nerman avaldas ühes ajalehes kirjituse, kus ta väitis, et ta tunneb väga paljusid eestlasi ja et tema arvates nende seas küll ei ole niisuguseid, keda tuleks välja saata.

See seisukoht jäi aga hüüdjaks hääleks ja andis ajalehtedele põhjust irooniliste ääremärkuste tegemiseks professori väidete puhul. Üteldi lausa, et professor võtab asju liiga kergeuskliku. Toetuti seejuures ka välismaalaste-komisjoni seisukohale, et Balti riikide põgenike hulgas olevat kahtlemata poliitiliselt ebasoovitavaid, ainult et juurdlus ses suhtes olevat väga raske dokumentide vähesuse ja salgamise tõttu. See välismaalastekomisjon on riiklik asutus ja on hiljuti valitsusele ka Soome põgenike asjus teinud ettepaneku, et osa neist tulevat välja saata, sest soomlaste hulgas olevat rahvussotsialiste.

Mõni ajaleht on küll ka veidi kahtlust avaldanud, kas ainult poliitiliste vaadete pärast kedagi välja saata võiks. Kuid isegi need ajalehed ei ole põhimõtteliselt asunud soomlaste või eestlaste väljasaatmise suhtes eitavale seisukohale. Ja nii peab üks erandlik hääl, „Dagsposten", nördinult konstateerima, et vahistatud Soome ohvitserid peavad nüüd kogema, et oma maa eest võitlemine on kuritegu. Soome patrioote jälitatavat kui tagaaetavaid nii omal maal kui ka Rootsis. Rootsis tulevat üle elada seda, et Rootsi ajakirjandus kohtleb Soome põgenikke lindpriidena.

*

Kes enne sõda Eestist Rootsi tahtis sõita, sellele löödi Rootsi konsulaadis passile viisum, kus suures templikirjas oli lugeda: Viisum antakse tingimusel, et reisija ei tee Rootsis bolševistlikku kihutustööd.

Esimest korda Rootsi sõitjaid pani viisumi tekst üllatama. Ajas õigustütelda pisut südamegi täis. Teisest küljest aga tegi heameelt see Rootsi valitsuse kindel hoiak bolševismi vastu, mida ta isegi viisumi tekstis väljendas.

Nüüd on ajad muutunud... Nüüd ei jää Rootsis vahele mitte need, kes räägivad bolševismi-sõbralikku juttu ja propageerivad teiste riikide ja rahvaste alistumist Moskvale, — vaid need, kelle „süü" seisab selles, et nad oma maad ja rahvast on bolševismi vastu kaitsenud. Iga bolševismi vastu võitlev eestlane on kaasa võidelnud sakslastega, sest ka need võitlesid ja võitlevad kommunismi vastu.

Eestlaste saatus Rootsis oleneb suurel määral sellest, kuidas Rootsi ametliku poliitika suund Moskva suhtes edasi areneb ja kui laialt või kitsalt „sõjasüüdlaste" küsimust tõlgenda takse. Ähvardus, väga tõsine ähvardus väljasaatmise resp. väljaandmise näol lasub aga kahtlemata bolševismivastasest võitlusest osavõtnud eesti rahvusliste pea kohal.

Kohustav pärand

NSDAP Berliini gaujuhtkonna liikmed pühitsesid ülla pidulik tunniga 9. novembrit, seda päeva, mil 21 aasta eest julged mehed langesid noore liikumise esimeste vereohvritena ja lõid eeldused partei hilisemaks võiduteeks. Pidustuse kõrgpunktiks oli gaujuhi asetäitja, hauptbereichsjuhi Gerhard Schachi kõne, kes nimetas saksa rahva eest langenute ohvrisurma kohustavaks pärandiks praeguses hiiglaslikus võitluses.

Rahvussotsialistlik liikumine, ütles gaujuhi asetäitja, on oma võitluses võimu pärast ikka jälle rahvast ja rahvust üles kutsunud 1918. a. häbiplekki kõrvaldama, ja 1933. a. täitus viimaks 1923. a. marssijate vanne ja tõotus. Kui meenutame täna neid mehi, kes külvasid seemet hiljem võrsuvaks lõikuseks, siis haaravad meie mõtted ühtlasi kõiki neid, kes järgmistel aastatel andsid oma elu liikumise eest, Maailmasõjas ja praeguses heitluses langenuid kui ka õhuterrori ohvreid kodumaal. Meie eest langenute ohvrid ei ole olnud asjatud, ja kuigi vaenlane ähvardab, me võidame siiski!

Ühise hümniga lõppes pidulik hardushetk, mida kaunistasid meeleolukad ringhäälingu mängurühma ja hitlerinoorte Mozart-koori muusikalised ettekanded.

Rüütlirist SS-hauptsturmführer Paul Maitlale antud üle

Führer annetas 23. augustil 1944 eestlasele SS-hauptsturmführer Paul Maitlale Raudristi Rüütliristi. Kuna hauptsturmführer Maitla viibis kõrge vaprusmärgi annetamise hetkel kaugel kodumaast haavatuna ravimisel ühes haiglas Saksamaal, siis Raudristi Rüütliristi tegelik üleandmine toimus alles hiljuti.

Paul Maitla sündis 27. märtsil 1913. a. Sootaga vallas Tartumaal metsavahi pojana. Peale Tartu poeglaste reaalgümnaasiumi lõpetamist siirdus ta sõjakooli, mille lõpetas 1938. a. Teenis siis üksikus jalaväe pataljonis kuni Eesti vägivaldse okupeerimiseni enamlaste poolt. 1941. a. suvel, pärast sõja lahtipuhkemist Saksamaa ja N.-Liidu vahel viidi ta sunniviisil eesti sõjaväeüksuste koosseisus N.-Liitu, kuid tuli sealt 8. juulil 1941 Pihkva juures Saksa vägede poole üle.

1941. a. sügisel astus Maitla vabatahtlikuna Saksa sõjaväkke ja võitles Tartu põhiüksuse koosseisus Peipsitagustel aladel ja Pihkva piirkonnas peaasjalikult bandiitide vastu. Eesti Leegioni loomisel läks ta üle selle koosseisu ning sama väeosa hilisemal ümbermoodustamisel 20. eesti SS-vabatahtlike diviisiks tegi kaasa kõik selle võitlused Neveli, Narva ja Tartu all. 30. 1. 1944 ülendati Maitla hauptsturmführeriks. Viimasel ajal oli ta pataljoniülemaks ning kuni haavata saamiseni juhtis Tartu all üht võitlusgruppi.

II kl. Raudrist annetati Maitlale 8. 12. 1943 ülesnäidatud vahvuse eest võitlustes Neveli all. I kl. Raudristi sai ta 25. 7. 1944 Nõukogude läbimurde takistamise ja kõrvaldamise eest Auvere juures. Raudristi Rüütlirist annetati talle Führeri poolt 23. 8. 1944 vapra ja otsusevõimelise tegutsemise eest Vaivara keskmise mäe vallutamisel ja kaitsmisel. Nõukogud sooritasid seal kaheksa rünnakut, mis kõik löödi tagasi.

Hauptsturmführer P. Maitla viibib praegu ravimisel ühes laalsaretis Saksamaal ning ta haavad ja vigastused on juba paranemas.

Algasid Eesti ringhäälingusaated

Tallinna Ringhääling alustas esmaspäeval, 6. skp. tegevust. Kell 11 päeval võidi nüüd jälle kuulata raadios eestikeelset saadet, mis algas alltoodud saatesõnaga.

Kesk tõsist aega ning väiksemaid ja suuremaid isiklikke muresid võtab iga eestlane rahuldustundega teatavaks, et tänasest alates eetrist jälle kostab vaba eesti hääl.

Punase laine esimesest vägivaldsest sissemurrust Eestisse 1940. aastal alates on see nüüd juba kolmas kord, kus uuesti hakkab kostma eesti ringhäälingu hääl. Esmakordselt sündis see septembris 1941 pärast Saksa vägede sissemarssi Tallinna. Teine kord, kui pärast „Estonia" teatri hävitamist punaste terrorilendurite poolt meie ringhääling tuli uuesti üles ehitada. Ja nüüd kolmas kord, kus meil punase laine eest on tulnud ajutiselt kõrvale tõmbuda, et mitte oma elu ja vabadust kaotada.

Meie oma saateetegevusega võtame ka nüüd, nagu mööduvad kolme aasta kestelgi, osa ühisest võitlusest bolševismi vastu. Ringhäälingu pere hulka kuuluvad paljud kaastöölised, kes juba Eesti Vabariigi ajal olid tegevad ringhäälingus ning mööduvad aastailgi on jäänud truuks oma rahvale ja oma tööle. Eesti kunstnikud, kirjanikud ja teadlased koonduvad oma ringhäälingu ümber, et hoida sidet kodumaale jäänutega, et võõrsil viibijatele vahendada kodumaisi helisid ning kõiki ikka jälle ergutada nende pingutusis luua eeldusi, et armastatud kodumaa varsti ja lõplikult punasest ikkest vabastatakse. Ainus jõud maailmas, kes selleks on võimeline, on Saksa sõjavägi, kellele igaüks meist omal kohal tahab oma tööga luua tarvilisi relvi, kui ta ise sõjamehena ei seisa relv käes saksa kamraadide kõrval rindel.

Palume kõiki selleks kaasa aidata, et meie saateajad võimalikult paljudele teatavaks saaksid. Ühtlasi kutsume kõiki, kel see on võimalik, meiega kaasa töötama. Posti teel oleme saavutatavad aadressil: Reichs-Rundfunk, Berlin-Charlottenburg, Masurenallee, lisamärkmega: „für Landesdienst Estland".

Soovime kõigile oma kuulajaile head kuulamist ja loodame, et meie üritus õnnestub, olla sidelüliks kõigi ülesehitamistahteliste vaba eesti rahva — kui uue Euroopa rahvaste pere üheõigusliku liikme — teenistuses seisvate jõudude vahel. Oma südamlikemad tervitused saadame aga kodumaale. Meie hüüame talle: „Ärge laske rahvavõõrastel elementidel ennast kurjasti tarvitada. Lõplik vabanemine võib tulla ja tuleb ainult läänest!"

„V 2" tuli Londoni kohal

Saksa ülemjuhatus rakendas tegevusse uue relva. Inglise teated kõnelevad üleloomuliku mõjuga plahvatustest. Ainus lask hävitab täielikult suured raudteejaamad ja majade blokid

Lõhkekeha jõuab kohale kuulmatult ja nägematult

Saksa Sõjajõudude Ülemjuhatus teatas kolmapäeval:

Seejärel kui Londoni suurruum alates 15. juunist ainult lühiajalise katkestusega ja vahelduva tugevusega seisis „V 1" tule all, on tulistamist juba mõne nädala jooksul tugevdatud kaugelt tõhusama lõhkekeha „V 2" tulega.

Juba mõne aja eest levis ühes erapooletus pealinnas teade, et Londonit on tabanud senikujuteldamatu mõjuga lõhkekehad, kutsudes esile tohutu ulatusega kahjustusi. Saksa poolel oldi neist kahjustustest hästi informeeritud. Nii hävitas oktoobri keskpaiku üks „V 2" tabamus täielikult Epstoni raudteejaama. Kuigi Londoni politsei kogu sealse linnaosa hermeetiliselt sulges, said tabamuse üksikasjad elanikkonnale peatselt teatavaks.

Ka see, et seni veel tundmatu jõuga tabamused Samberwelli, Mitchali ja Edmonstoni linnaosades ning tähtsates liiklemisseadmetes ulatuslikke kahjustusi põhjustasid, sai rutem teatavaks, kui see Inglise valitsusele sobiv oli. Samuti on teada, et „V 2" tabamus hävitas jäägitult ühe tähtsa raudteesilla Lõuna-Londonis.

Ka Briti vähestest teadetest võib teha järeldusi, mis lubavad täielikult rahul olla „V 2" mõjuga. Nii pidi nende teadeteteenistus iga öö järel, kus „V 2" tegevusse astus, teatama, et Londoni pommitamine lendavate pommidega jätkus. Sellega käsikäes rohkenesid ärevad kirjutused saksa uute kättemaksurelvade arvatavast mõjust. See ärevus lubas kujukalt järeldada, et hirm saksa uute relvade ees „V 2" pideva rakendamise järel kiiresti kasvama hakkas.

Uue kaugrelva üksikasjad on esialgu muidugi veel sõjaline saladus. Inglise teated kõnelevad aga ühest „V 2" ebameeldivast kaasnähtest, mis seisneb selles, et uue lõhkekeha saabumisest teada saab ainult erakordselt tugeva plahvatuse kaudu. „V 1" teatavasti aga tekitas lennul tugevat häält ja tema lendu võidi koguni palja silmaga jälgida. Nii ei saada „V 2" eest enam kuskile varju otsida. Edasi tõstetakse esile kõiki kirjeldamisvõimalusi ületavat õhusurvet lõhkemise juures.

Pärast Saksa ülemjuhatuse teate avaldamist oli lõppeks ka Reuter sunnitud avaldama sõnumi V 2 tegevusest. Sellekohaselt on V 2 võimas rakett, mis omab ligi ühe tonni lõhkeainet sisaldava pea. Reuteri arvamise kohaselt on selle lõhkekeha laskekaugus 600 km. Reuteri järgi omab uus relv sabatüüri nagu tavalisedki pommid. See rakett olevat kuni 16 meetrit pikk ja sarnanevat „lendava telefonipostiga, mis veab enda taga tulesaba". Pommi kiirus olevat suurem kui häälekõla kiirus, nii et ta varem lõhkeb, kui langemise vuhin kuuldavaks saab.

Raskuspunkt Ungari rindelõigus

Kindral v. Weichsi armeegrupi liikumisi Balkanil

Kuna lahingud Kuramaa sillapeas viimastel päevadel on veelgi raugenud, asub idarinde võitluste raskuspunkt ainuüksi Ungari lõigus. Saksa-Ungari tõrjeüksuste energilise vaheleastumise tõttu õnnestus peatada punaarmee tankikiile lõuna pool Budapesti. Venelased püüavad nüüd oma piki Doonaud ülespoole liikuvaid väekoondisi sellega abistada, et nad uuesti alustasid ajutiselt katkenud võitlustegevust Szolnok—Cegledi lõigus. Eriti ägedalt tungivad nad peale Saksa sillapeale Dunaföldvari ruumis, kuna see positsioon nagu okas surub bolševike vasakut tiiba ning iga siimapilk ähvardab ära lõigata venelaste etteratunud soomusüksusi. Tuleb eeldada veel ägedaid lahinguid kolmnurgas Dunaföldvar—Budapest—Cegled.

Olulist osa tulevase Saksa idarinde tugevdamisel osutab kindral v. Weichsi armeegrupi liikumine Balkanil. Peale Saksa ülemjuhatuse otsust loovutada Kreeka võitlusteta väenlasele on see väekoondis rasketes rännakutingimustes läbinud Strumnitza oru Makedoonias. Vastandina möödunud suve taandumislahingute avaratele võimalustele Prantsusmaal võis v. Weichsi armee kasutada ainult üksikuid kitsaid ja kõrgeid mäestikuteid Kreekas, Bulgaarias ja Jugoslaavias. Maastikuliselt raskeim osa Salonikist üle Pristina ja Kraljevo on nüüd läbitud.

Mõninga aja eest ajakirjandust läbinud teade, et teatud hulk Inglise üksusi olevat maandunud Dalmaatsia rannikul Splitis, Metkovisis ja Dubrovnikis, viitab ilmselt liitlaste katsele koos Tito partisanidega lõigata ära selle Saksa väegrupi liikumisteed, pärast seda kui Belgradi vallutamisega esimene sellesarnane katse bolševike poolt oli luhtunud. Tuleb muidugi ära oodata, kas inglaste maabunud üksused üldse on nimetamisväärselt suured, või on tegemist vaid poliitilise manöövriga Briti Balkani-diplomaatias, kusjuures inglased on koondunud väikestesse „commando raid" üksustesse sabotaažiaktide korraldamiseks. Seni pole v. Weichs pidanud lööma suuremaid lahinguid, peale partisanide pidevate kallaletungide tõrje tema järelvägedele.

Läänerinne suurlahingute ootel

Itaalias kandub võitlustegevus Po tasandiku väravasse

Võitlused Schelde suudme pärast on oma lõppfaasis. Väikene grupp saksa sõdureid osutab veel kangelaslikku vastupanu Walchereni saare idaserval, saare ülejäänud garnison on pidanud alla vanduma mitmekordsele ülekaalule. Schelde operatsioon osutus inglastele, ka nende endi kinnitusel, üheks verisemaks episoodiks kogu sõja vältel. Saksa 15. armee vastu kaotasid inglased ja kanadlased Saksa ülemjuhatuse teadaande järgi 836 tanki, 125 lennukit, 247 soomussõidukit, ligi 2000 vangi ja üle 15 000 surnu.

Juurdepääs Antverpeni sadamale pole sellega aga veel ammugi vaba. Juba rahuajal sai sissesõitu sadamasse teostada vaid süvendajate pideva rakendamise teel, kuna Schelde ligi 120 km pikkuses pidevalt ummistub kaldafiivast. Süvendustöö katkemisel viimastel kuudel kui ka selles lõigus teostatud üleujutamiste tõttu kaldapiirkondadesse kuhjunud muda ja kõnts võimaldavad vaevalt suurema süvisega laevade juurdepääsu Antverpeni. Peale selle on jõgi oma täies ulatuses sakslaste poolt mineeritud.

Läänerinde ülejäänud lõikudes valitseb tulevaste suurlahingute eelne närvilisus. Liitlaste suurtüükiväe tuli libiseb hüppeliselt üle Saksa rindejoone, kobades üksikute tõrjepositsioonide tugevust. Kahes sektoris on võitlustegevus võtnud lahingute iseloomu.

Aacheni juures tulistab USA 3. armee juba teist päeva veel ainult udugranaatidega — liitlaste tavaline sissejuhatus suuremateks operatsioonideks. Lõuna pool on ameeriklased ja teatud kontingent prantslasi Metzi — Nancy lõigus ligi 40 km laiusel rindel tugevate soomusüksustega ründamas. Esimeses rünnakuhoos õnnestus neil 3 km edasi jõuda; võitlused jätkuvad siin kasvava ägedusega. Operatsioonide rünnakusiht suundub ilmselt Saari piirkonna vastu.

Viimaste kuude suhteline vaikus Itaalia sõjatandrel näib lõppevat. Peale Firenze langemist püüdis liitlaste ülemjuhataja kindral Alexander oma väeosi viia üle Apenniinide mäestiku. Mitmekuisteks veristes lahingutes seisavad nüüd ameeriklaste 5. ja inglaste 8. armee Po tasandiku eelväljakul. Rasked kaotused sundisid Alexanderit oma väeosi ümber grupeerima, enne kui ta neil päevil alustas otsustava rünnaku Bologna suunas.

Liitlaste väed Itaalias moodustavad tõeliselt „rahvusvahelise" seltskonna. Inglaste ridades võitlevad peaasjalikult uus-meremaalased, hindud ja poolakad, ameeriklaste juures isegi kontingent brasiillasi, kuigi üks üksus neid lõuna-ameeriklasi juba esimeses lahingus igasse ilmakaarde laiali jooksis. Nüüd kasutatakse neid nagu itaallasigi peamiselt teede ehitamisel ja moonavoorides.

Sõna tõsises mõttes „kahuriliha" moodustavad poolakad. Itaalia pinnal maandunud „Poola korpusest" on praegu järele jäänud vaid 3 jalaväediviisi. Poolakad on pidanud loovutama oma kahurväe, side, õhukaitse ja moonavoorid, kuna suurte lünkade täitmiseks need meeskonnad võitlevad nüüd lihtsate jalaväelastena esimesel tuleliinil.

Rinne Itaalias kulgeb Liguuria merest põhja pool Via Reggiost üle Lucca ja Vergato kuni etruskilise Apenniini jalani, sealt üle Lojano ja Forli suure Via Emilia magistraalini, edasi üle Modena ja Parma kuni Milanoni. Võitlused keevad hetkel rannikupiirkonnas Rimini—Forli—Ravenna liinil ja piki Rimini—Bologna maanteed. Alexanderi esimeseks sihiks on kindlasti Bologna vallutamine. Bologna valdamine tähendab seista Po tasandiku väravas.

Valitsuskriis Soomes

Oodata uut tagakiusamislainet poliitiliste tegelaste vastu

Valitsuskriis Soomes on nüüd avalikult puhkenud. Teisipäeval teatasid sotsiaalminister Fagerholm ja tööminister Vuori oma tagasiastumisest. Helsingis arvatakse üldiselt, et seetõttu tuleb valitsus täies koosseisus ümber moodustada. „Svenska Dagbladet'i" Helsingi korrespondent väidab, et uude valitsusse pääsevad ainult üksikud senise valitsuse liikmed. Uuele kabinetile antavat sootuks radikaalsem ilme.

Mida selline valitsuse ümberkujundamine tähendab, võib ette kujutada, kui meelde tuletada Baltimaade eeskujusid. Seetõttu on praegu Stokholmis viibiv soome kommunist Ryen ajalehtedele seletanud, et Soome avalikkus nõudvat paljude senise poliitiliste tegelaste karistamist. Ryeni seletusi peetakse sissejuhatuseks Soome endiste ja praeguse valitsuse liikmete vastu suunatud uuele tagakiusamislainele, mille läbiviimist on nõudnud Ždanov. On ju üldiselt kõigile teada, et Ryen seisab tihedates sidemetes Ždanoviga, kes teda enne sõda tihti Leningradi nõupidamisele kutsus. Arvatakse teadvat, et Ryen on saanud Ždanovilt ülesande kõrvaldada Soome sotsialistlikust parteist kõik bolševikele ebameeldivad inimesed.

Kommunistliku partei mõjuvõimu tõusu Soomes iseloomustab ka oktoobrirevolutsiooni puhul Helsingi messihallis peetud massmiiting. Küialiste hulgas viibisid Nõukogude kontrollkomisjoni liikmed. Stalinile saadeti tervitustelegramm.

Suurpettus

(Algus 1. lk.)

oma kõnes see äpardus. Ta sattus hasarti ja n. ü. käristas üle paari asjaga.

Esiteks ta liialt palju hooples oma ühisrinde laienemisega. N. Vene ja ta liitlaste rindega olevat ühinenud ka Rumeenia, Bulgaaria ja Soome, kes võitlevat nüüd Saksamaa vastu.

Aga... need riigid pidid ju rahu tegema ja rahu ka saama? Rahu nimel alistusid nende valitsused Moskva liitlaste nõudmistele. Nüüd pole aga rahust enam juttugi ja ülemjuht ise ütleb, et nad sõdivad kaasa. Ütleb seda täiesti külmalt ja endastmõistetavalt. Sellega on rõhutatud, et need väikerahvad on vaid mehaanilisteks nuppudeks Moskva käes. Igatahes on Stalin väga narri seisukorda asetanud need Rumeenia, Bulgaaria ja Soome valitsused, kes enamlastega sõlmisid rahu. Need valitsused tõotasid oma rahvastele rahu, millest nüüd enam pole juttugi. Neil tuleb oma rahvaste ajaloo ees nüüd vastust anda, olid nad oma rahvaste sisseveedajad või olid nad ise sisseveetavad?

Teine viperus tuli Stalinil samuti ülipüüdlikkuset. Ta väitis, et rahuarmastavatel rahvastel ei olevat sõja puhkedes tavaliselt valmis invasioonivõge. Selle tõttu saavat sõda ihkav vaenlane sõja esimeses järgus sügavalt vastase maale sisse tungida.

Selle väitega on Stalin kinnitanud, et N. Liit ei ole rahuarmastav maa. Sest ükski riik ei ole aastatel enne praegust sõda oma sõjalise jõuga nii palju praalinud kui punane Venemaa. Vene sõjatõõstuse ülesehitamisest räägiti kommunistliku partei kongressidel ja viisaastakute aruannetes. Punaarmee tugevust korrutati igal parajal juhtumil. Kõigis politgramota tundides seletati teesi, et „sõja puhkedes punaarmee tungib kohe üle vaenlase piiri ja lööb vaenlast ta omal maal." See lause seisab must valgel kõigis Nõukogude poliitilistes brošüürides, juhtivate tegelaste kõnede referaatides ja „Poliitilise leksikoni" vastavates artiklites.

Järelikult, N. Liit oli nii moraalselt kui materiaalselt ettevalmistatud ja relvastatud, et ise sõja puhkedes tungida vaenlase maale.

Rahuarmastaval maal loed nii ei ole — väidab nüüd Stalin...

Jah, üliagarus on halb asi. Ta viib teinekord keele sandisti vääratama.

As.

Läänevalli lävel

Suhteline vaikus Läänes, mis kestab juba septembri keskpaigast saadik, välja arvatud võitlused Hollandis Schelde suudme ümber, näib lähimas tulevikus lõppevat. Anglo-ameeriklaste informatsiooni järgi olevat kindral Eisenhoweri tagavaralaod täidetud ning Briti ja USA väekoondised seisvat marsivalmis oma koondumispaikades. Et stardipauk peatselt kõlab, sellele vihjab ka liitlaste lakkamatu õhuofensiiv Saksamaa tagala linnade ja raudteesõlmpunktide vastu, — nende tavaline sissejuhatus suurofensiivile.

Millistes maastikulistes tingimustes toimuksid oodatavad suurlahingud läänes?

Praegune läänerinne Hollandist kuni Šveitsi piirini on oma 600—700 km pikk. Alates lõunast kulgeb rindejoon mööda Vogeeside mäeaheliku eelväljakut piki Moseli ja Saueri jõgesid kuni Aacheni linnani, suundudes siit umbes Maasi jõe kaart pidi Hollandi põhjarannikuni.

Praegune läänerinde seis pakub hulga eeliseid kaitsjale. Lõunalõigus rindejoone loomulikeks takistusteks Vogeeside ja Eifeli kõrgendike ahelikud, põhjas Hollandi arvukad kanalid ja veekogud, piirates üsna tunduvalt inglaste ja ameeriklaste operatiivset liikumisvabadust. Nende loomulike kaitsebarjääride kõrval seisavad aga liitlased veel ühe kunstliku ja küllaltki tõhusa kaitsesüsteemi ees nn. Läänevalli näol, ehk nagu nad seda ise nimetavad — Siegfriedliini ees.

Läänevalli ehitamist alati 1936. a. ning kaks aastat hiljem, maailma üldise poliitilise olukorra teravnemisel, viidi ehitus forsseeritud tempos lõpule. Läänevall ulatub üldjoontes Šveitsi piirist mööda Reini jõge kuni Karlsruheni, kust ta suundub siis läände ning kulgeb piki Saksa-Prantsuse riigipiiri umbes Reini jõe ja Hollandi riigipiiri ristumiseni. Sõja ajal, eriti peale liitlaste edasimarssi Prantsusmaal ja Belgias on teda veelgi pikendatud ja täiendatud.

Läänevalli ehitati tohi endale ette kujutada teatud kindluste liinina, pigem võime kõnelda väga sügavale ulatuvast kindlustuste vööndist, mis hõlmab peaaegu kogu Reini jõe vasaku kalda piirkonna. Lääne kindlustusvööndi tuuma moodustavad tankikraavid, okastraattõkked, mitukümmend tuhat betoonpunkrit, strateegiliselt tähtsatel sõlmpunktidel soomusfordid, koondatud patareid jne. Kogu kindlustussüsteem on eeskujulikult moondatud, suuremalt jaolt maa all, mitmekordne, nagu seda mõõdetakse prantslaste omaaegsest Maginot-liinist.

Läänerinde lõunalõigus on Läänevalli eelväljakul veel teinegi kindlustusliin sakslaste käsutuses, nimelt just äsjamainitud Maginot-vööndi sektorid Elsassi ja Lotringi maakondades, kahe tugeva kindlusega Metzi ja Belfortiga nõul, millised on sakslaste poolt täiendatud ning moodustavad nende tõrje tõhusa kandesamba.

Mainime siin aga kohe, et möödunud sõja-aastad on näidanud igasugu kindluste ja kunstlike kaitsevööndite suhtelist tähtsust. Kindlused, millised veel esimeses maailmasõjas säärast olulist osa etendasid, nagu näit. Verdun, pole uuemate kogemuste põhjal sugugi mitte mürsu-, veel vähem pommikindlad. Ka Läänevall ehitati oma määravas ulatuses enne käesolevat sõda, kui pommilennuki osatähtsus võrreldes praeguste kogemustega veel oli piiratud.

Seega osutuks eksituseks arvamine, et Saksamaa tulevaste operatsioonide ootel jääks ainuüksi lootma oma kindlustustele läänes. See oli muide viga, mille ohvriks langesid prantslased oma „Maginot-psühholoogiaga" aastal 1940. Prantsuse sõjaline juhtkond asetas kõik tõrjelootused ainuüksi betoonmüüride kaitsevõimele, nende varisemisel aga purunes ka Prantsuse sõjaväe moraal.

Saksamaa kui selle Maginot-vööndi vallutaja teab ise kõige paremini säärase kaitseliini suhtelist väärtust ning on seetõttu oma tõrje organiseerinud harmoonilisele kooskõlale kaitsevööndite ja aktiivsete lahinguüksuste vahel. Saksa sõjalised ringkonnad on ristinud sellise strateegia „ofensiivseks defensiiviks", — vastuoksus, mis kõige paremini iseloomustab soomus- ja mehhaniseeritud üksuste lahingutegevust, kusjuures kindlustatud tsoonid moodustavad vaid nende üksuste operatiivse seljatoe kui taktikalised abivahendid raskuspunktide vahetamisel ning reservide koondamisel.

Ilmeka näite selle tõrjesüsteemi edukusest pakub liitlaste lahingfaas Aacheni juures. Äärmiselt tugevate soomusüksuste rakendamisel õnnestus neil avada kitsas koridor mõlemal pool Aacheni linna ning lõpuks ka linn ise vallutada. Ent vaatamata pingutustele ei suutnud liitlased oma kohalikku taktikalist edu laiendada. Kõik pealetungid varisesid Läänevalli kindlustuste rägastikus.

Eisenhower oma kuue armeega läänes seisab raske pähkli ees: kustkaudu leida tee, mis teda juhiks Berliini? Esialgu paistavad talle igal pool vaid kahurite, kuulipildujate ja uduheitjate avad vastu.

Slovakkia mäss purustati

Saksa Sõjajõudude Ülemjuhatus teatas kolmapäeval:

Organiseeritud mässullikumine Slovakkias on kokku varisenud ja purustatud.

Rasketes, üle kahe kuu kestnud metsa- ja mäestikuvõitlustes on relva-SS ja maaväe üksused SS-obergruppenführerite ja relva-SS kindralite Bergeri ja Höfle juhtimisel puhastanud Lääne- ja Kesk-Slovakkia bolševikkude ja tšehho-slovakkide juhtimisel olevatest seljatagustest vaenlastest ja nende kaasajooksikutest. Kindral Viest, Londoni emigrantidevalitsuse liige ja nõndanimetatud Tšehhoslovakkia rahvusarmee jüht, ning tema staabiülem võeti vangi.

Roosevelt neljandat korda presidendiks

7. novembril toimusid USA-s presidendivalimised, millel Roosevelt kandideeris demokraatliku partei ja Dewey vabariiklaste esindajana. Seniste andmete kohaselt anti Rooseveldile 49,5 miljoni hääle kulgast 27,2 miljonit ja Deweyle 22,3 miljonit häält. Seega valiti Roosevelt kõigi ootuste kohaselt presidendikohale tagasi.

De Gaulle esitas anglo-ameerika ülemjuhatusele palve, et see annaks vabaks Itaalias võitlevad prantsuse väed, kuna „neid hädaliselt vajatakse korra alalhoiuks Prantsusmaal."

Ema ja laps Eesti Toimkonna hooldamisel

Eesti emasid võetakse Saksa sünnituskodudesse ja lapsi NSV lasteaedadesse. Berliinis avati esimene eesti lasteaed

Eesti Toimkonna juures on üheks rakendamisele võetud alaks emade ja laste hooldamine, mille eesmärgiks on emade ja laste abistamine ja toetamine, kusjuures erilist tähelepanu tahetakse pühendada neile, kes ei ole ise suutelised uues olukorras oma elujärge korraldama.

Ema ja lapse toimkonna esimesteks lahendamisele tulevaiks ülesandeiks on kõigepealt peavarjutuile emadele koos väikelastega peavarju leidmine, rasedate emade paigutamine sünnituskodudesse, rasedate ja sünnitusele tulnud emade ning imikute tervislik järelevalve, väikelaste emadele koduse töö muretsemine, laste paigutamine lasteaedadesse ajaks, mil neil puuduvad hoolitsejad, vanemateta lastele kasuvanemate leidmine ja veel paljud teised ülesanded, mida tegelik elu iga päev üles seab.

Et Saksamaal on nende küsimuste lahendamiseks ellu kutsutud NSV (National-sozialistische Volkswohlfahrt — rahvussotsialistlik rahvaheaolu organisatsioon), mis haarab kogu riiki ja millel on kasutada selleks tarvilikud materiaalsed ja muud vahendid, siis töötab Eesti Toimkond selle organisatsiooniga tihedas kontaktis.

Et eestlasi koheldakse võrdselt sakslastega, siis hooldatakse eestlasi NSV organisatsioonide poolt ühistel alustel sakslastega. Eesti naisi võetakse alates 8-st raseduskuust NSV sünnituskodudesse, kuhu nad võivad jääda 4 nädalaks peale sünnitust.

NSV on annud põhimõttelise nõusoleku ja sellest teatanud ka oma allorganisatsioonidele üksikutes gaudes, et eesti lapsi võetakse vastu NSV lasteaedadesse. Suur-Berliini gaus tahetakse rakendada eestlasest lasteaednik, kes peab ühendust lasteaedade ja kodude vahel. Kui mõnes sellises lasteaias, kus käib eesti lapsi, eesti laste arv tõuseb 20-ni, siis rakendatakse sinna Eesti Toimkonna poolt eesti lasteaednik. Alates 31. oktoobrist on Berliini firma Ambi-Budd juures avatud esimene eesti lasteaed 18 lapsega eesti kasvatajanna juhtimisel.

Ametlikult poolt on eesti emadele koos lastega, samuti ka töövõimetutele määratud asumispiirkonnaks Aussigi ümbrus. Seni on sinna saadetud Eesti Toimkonna poolt ligi 15 transporti ümmarguselt 400 ema ja lapsega ja ümmarguselt 100 töövõimetu isikuga. Peale selle on ümmarguselt 2000 perekonda saadetud Aussigi üksikult, samuti kaks transporti relva-SS koosseisu kuuluvate isikute perekonnaliikmeid Riesengebirgesse ja Preisimaale.

Eesti Toimkond on saanud põhimõttelise nõusoleku eesti lasteaedade asutamiseks Aussigis eesti kasvatajannade juhtimisel. Samuti rakendatakse Aussigi piirkonnas tööle eesti õdeämmaemand.

Eesti Toimkonna hooldusametnikud külastavad pidevalt laagreid selleks, et selgitada seal asuvate emade ja laste olukorda ning tarbe korral parandada ja korraldada abistamist.

Et eestlased asuvad üle kogu Saksamaa laialipillatult ja Eesti Toimkond oma väiksearvulise koosseisu juures ei suuda kõiki eestlasi üles leida ja hädavajalikku abi vajajaid kindlaks teha, palub toimkond kõiki emasid, kelle olukord nõuab parandamist või kes vajavad abi, teatada sellest omal algatusel Eesti Toimkonna Ema ja Lapse alale aadressil Estnische Leitstelle, Berlin NW 7, Prinz-Louis-Ferdinand-Strasse 2, tuba 108.

Eesti Toimkond tähistas oma töö algust

Teisipäeval, 7. nov. tähistas Ida-alade riigiministeeriumi juures asuv Eesti Toimkond oma töö algust meeleoluka sõprusõhtuga, millest võtsid osa Ida-alade riigiministeeriumi juhtivad stab Politik), Prof. v. Mende, SS-Sturmbannführer Arlt. dr. Hohenstein, dr. Bräutigam, Dresecher, Hennig ja Läti ja Leedu abistamistoimkondade juhatajad. Eesti juhtivatest tegelastest viibisid sõprusõhtul härrad dr. Mäe, SS-Brigadeführer Soodla, Õpik, Leesment, Angelus, Eesti Toimkonna osakondade juhatajad ja kaastöölised, oesotsas Eesti Toimkonna juhataja Tambekiga. Õhtu oeskavalises osas esines soololauludega „Estonia“ ooperi primadonna Ida Loo-Talvari, keda klaveril saatis P. Lüdig.

Avakoosviibimisel sõnavõtnud Idaministeeriumi esindaja härra Turmann kriipsutas oma kõnes alla Saksa abistamisasutuse ja Eesti Toimkonna vahelise koostöö kõrget ülesannet, mille sihiks on kergendada oma kodumaalt Saksamaale asunud eestlaste olukorda. See ei ole hõlpus ülesanne, sest sõda käib juba kuuendat aastat ja Saksa rahva endagi olukord ei ole kerge. Ülesande lahendamine nõuab kõigilt asjaosalistelt suurt jõupingutust. Kuid see jõupingutus on eelduseks, et praegu Saksamaal viibivad eestlased võiksid uuesti tagasi minna oma kodumaale. Eestlased on sel ajal, kui paljud teised suured ja väikesed rahvad on bolševismile kapituleerunud, näidanud end tugeva ning paindumatu rahvana, kes on otsustanud jätkata seni edukalt toimunud bolševismivastast võitlust Saksa pinnal, kas töötades tagalas või võideldes rindel õlg õla kõrval saksa relvavendadega. Eesti Toimkond oma abistava tegevusega tahab luua soodsad eeldused selle võitluse edukaks lõpetamiseks, et eesti rahvas kord võiks jälle vabana oma kodumaal elada teiste Euroopa vabade rahvaste peres. Kõneleja soovib eesti rahvale õnnelikku tulevikku.

Idaministeeriumi esindaja kõnele vastas Eesti Toimkonna juhataja Tambek, kes märkis, et niihästi Eesti juhtivad mehed kui ka kogu rahvas on olnud reaalpoliitilise mõtlemisega ning olnud praeguse otsustava heitluse ajal alati seisukohal, et ainukene jõud Euroopas, kes suudab bolševismi ekspansiooni pidurdada, on Saksa relvajõud. Seepärast juba 1941. aastast peale on eestlased kogu jõuga võidelnud koos saksa rahvaga ja püüdnud takistada bolševike tungi oma kodumaale. Kõnet lõpetades avaldas Eesti Toimkonna juhataja lootust, et varsti saabub aeg, kus bolševikud Eestist uuesti välja aetakse. Ta avaldas tänu selle eest, et kodumaata jäänud eestlastele on võimaldatud Saksamaal leida varju ja kaitset.

Saksa emadekaitse seadus kehtib ka eestlaste kohta

Eesti Toimkond juhib tähelepanu sellele, et Saksa riigitööministri otsusega 8. 1. 1944 (Reichsarbeitsblatt, Teil III, Nr. 3 1944) on Saksa emadekaitseseadus 17. maist 1942 (Reichsgesetzblatt I, S. 321—324) maksev ka eesti emade kohta.

Registreeritakse lapsi lasteaedadesse

Palutakse neid Berliinis töötavaid eesti emasid, kes soovivad paigutada lapsi NSV lasteaeda, endid hiljemalt 15. skp. registreerida Eesti Toimkonnas. Lasteaeda võetakse lapsi 2—10 a. vanuses. Lasteaias saavad lapsed sooja lõunasöögi.

Kannatust ja enesekriitikat

Iga kaasmaalane mõtelgu enne meie ametiasutuste poole pöördumist, kuivõrd tähtis on ta soov ja mure

Meile kirjutatakse:

Nagu teada, tegelevad eestlaste mitmekesiste soovide ja muredega Saksamaal kaks keskasutust: Saksamaal juba töö leidnud eestlaste peaesindus Saksa töörinde (DAF) juures ja Eesti Toimkond.

Igaüks, kes on käinud nii ühes kui ka teises mainitud asutuses, on võinud veenduda, kui pingeliselt seal töötatakse ja kui mitmesugustes küsimustes tuleb arendada asjaajamist. Aga vaatamata sellele leidub siiski küllalt rahvuskaaslasi, kes ometi ei suuda vahet teha tähtsate ning vähemtähtsate küsimuste vahel ning kes ühes või teises kohas on korduvalt esinenud üsna pisikeste isiklike muredega, mistõttu nad mitte ainult ei takista nimetatud asutuste tööd, vaid tõkestavad ka teiste rahvuskaaslaste märksa tähtsamate asjade korraldamist.

Raske on siinkohal hakata üksikasjaliselt loetlema, milline asi on just tähtsam, milline vähem tähtis. Iga rahvuskaaslane peab ses suhtes ise omama küllaldast kriitikalist meelt.

Võiks vahest tuua paar näidet, kuidas tulutult koormatakse ametiasutuse asjaajamist. Nii näiteks on keegi eestlasest majateenija korduvalt telefoni teel Töötavate Eestlaste Peaesindust pommitanud sooviga, et temale majaperenaise poolt antaks erilised koogitšekid. On ju ometi mõistetav, et ulatuslike, laiemaid hulki haaravate asjade korraldamisel ei saa peaesindus hakata õiendama majateenija ja perenaise omavahelist koogitšekkide asja. Üheks võrdlemisi korduvaks nähtuseks on ka, et tähendatud asutuse juurde tulevad eestitarid, kes soovivad abielluda võõrmaalastega. Praegu on Saksamaal rohkesti igasuguseid välismaalasi; igal maal ja igas riigis maksavad omamoodi abiellumisseadused ning siin hakata midagi korraldama ja selgitama on äärmiselt raske ja aegaviitev ülesanne. Ka sellesse võrdlemisi delikaatsesse küsimusse tuleb siiski suhtuda kannatlikkuse ja enesekriitikaga.

Nii Töötavate Eestlaste Peaesinduse kui ka Eesti Toimkonna ühiseks sooviks on võimalikult vastu tulla kõigile rahvuskaaslaste soovidele. Aga seda peaks siiski igaüks mõistma, et kui tullakse liiga väikeste ning tühiste asjakestega, siis paratamatult takistab see teiste eestlaste palju suremate ja tähtsamate asjade korraldamist. Ning kui keegi oma kirjale vahest küllalt kiiresti vastust ei saa või kui mõni toiming ei arene nii kiire tempoga, nagu asjast huvitatu näha sooviks, siis teadku ka selline isik, et tehakse kõik, mis on võimalik.

Kannatust ja enesekriitikat — need on kaks omadust, mida praegusel pingerohkel ajal peaks igaüks evima. Eestlase rahulik meel ning põhjamaiselt külm veri peaks siin ennast maksma panema ja üle aitama aja närvlikust õhkkonnast ja sellega kaasaskäivaist halbadest nähtustest.

Kui Saaremaal ilmus meie viimane ajaleht

Eesti SS-sõjakirjasaatjad Kuressaares elava sõna relvaga võitluses vaenlase sosin-propaganda vastu. Asutatud ajalehte „Kodumaa“ anti välja kaks numbrit

TUKIKE EESTI AJAKIRJANDUSE AINULAADSET AJALUGU

SS-sõjakirjasaatja Elmar Tõnismäe

Tolm, tolm, tolm. Seda on nii paksult, et mõni meeter eespool sõitvat autotki pole näha. Ta krigiseb hammaste all, ta tungib õmbluste kaudu ihuni. Silmamunadki tunduvad kivijahvatusvaltsidena, mis keerlevad kiviprügis.

Katkematu maona keerleb sõidukite kolonn Eesti kurvirohkeil maanteil, modustades Jõhvist kuni Riiani keti, mis võnkleb tolmus, ja võib-olla ulatub veel Riiast läbigi. Tolm, tolm...

Ühtlases taktis laulab mootorratas, keerleb tolm ning vilksatavad mööda talud ja tolmus hallitanud puud. Talude uksekünniseil seisab inimesi, käed silmade kohal ning valus vaade suunatud sõjamasinate kolonnile.

Nüüd on selge: Eesti jääb vaenlasele... Tuim valu närib mootorratta taktis südames, otsekui toonesepp vanas majas. Jah, endalgi on tunne, et oled nagu äkki vana maja. Tühjaks on nagu kõik jäänud... pehkinud. Miks on küll eestlaste saatus alati nõnda karm ning okkaline? Küsimuste lasu koormab hinge ning ühtki vastust pole olemas, mis seda koormat kergendaks. Võiks vuhisev tuul nad pühkida...

NOOR EESTI EMA JA KOLMANDA VÕIMALUSE APOSTEL

Ühe väikelinna konarlikel tänavail pöördume välja suurest sõidukitest. Vabanenud lülide vahe aga sulgub kiiresti. Tohutu mao hetkeks katkenud kere kasvab otsekui muinasjutus jälle kokku ning liigub edasi, lõunasse.

Kangestunud liikmeid sirutades ronime välja kuumadest masinatest. Tolmuprillid vajuvad rinnale ning vabastavad kaks valget plekki hallis näolapis.

Koguneb inimesi meie ümber. Sajab küsimusi. Rahulikke, aga seda valusamaid. Ja vastus meie poolt on ainult üks ning veelgi valusam: pakkida hädavajalik ning asuda teele.

„Tähendab, tuleb kodu maha jätta!“ karjatab üks noor naine, surudes linalakalist, armast lapsukest tugevasti rinnale. Ta silmad muutuvad suureks, tuim valu kisendab neis, käed suruvad kramplikult linalakka, kes omakorda sasib tillukese käekesega noore naise juustes.

„Ema, kas isa tuleb ka siis reisile?“

Ah, suremätud jumalad, miks ei avane küll maa, et peita end selle pildi eest!

Väikese linalaka isa on vabatahtlikuna rindel, ema ning laps peavad põgenema, kodu maha jätma...

„Pole teil vaja kuhugi minna, Rootsi on ka sõja kuulutanud ja ta laevastik on juba Tallinna all,“ kõneleb äkki üks juurdeastunud härrasmees. „Pole teil, jah, kiiret kuskile. Inglasedki on oma lennukid juba Soome saatnud.“

Tummana vahime otsa sellele kõikteadjale. Ta on nii enesekindel, rahulik. Mis see siis tähendab? Aga too härra astub juba edasi ja temaga on läinud osa inimesi, et lasta teda ikka sama jutustada. Meelsasti kuuldakse sellist juttu, sest meelsasti tahab igaüks ju koju jääda.

Pagan võtaks, see oli ju jälle üks kolmanda võimaluse apostel, kes eesti rahvast ka viimasel raskel tunnil rahulikult hukatusse tõukab.

UUE AJALEHE MÕTE VÕITLUSES KUULUJUTTUDE VASTU

Tardunult seisab aga masinate juures too vabatahtliku noor abikaasa väikese linalakalise tüdrukuga. Kas peavad nemadki, mõlemad puht-eesti tõu esindajad, langema vastutustundetute kuulujuttude ohvrina enamlusele saagiks?

Me suudame siiski noorele emale olukorra selgitada, ja kui me autode kolonn liikuma hakkab, asub ühes neist too ema ning rõõmus linalakk oma väikese varandusepaunaga.

Jälle maantee ja tolm. Ja tihti tee ääres jälle emasid lastega, kes tahaksid ka kaasa tulla, et ainult põgeneda punase „vabastamise“ eest. Nad tahaksid ning tuleksid, aga... Jäik valu, too toonesepp, närib jälle südant. — Ja miks ei antud neile kõigile seda ainukest võimalust? Miks kogusid need, kelseks võim ning võimalus, veresüüd oma peadele? Kõikvõimalik tuleks evakuatsioonimõtte selgituseks teha ning vastu astuda nende „apostlite“ kahjulikule sosin-propagandale.

Ja masendavate piltide südamepiinas ning tolmus küpseb otsus: seda saab teha eläva sõna abil. Tähendab, tuleb välja anda ajaleht. Võimalused on selleks väga nigelad. Vaenlane surub tugevate jõududega peale ning üksi asula pole kindel, et homme sinna juba vaenlase jalg sisse ei astu. Meie selja taga kõmiseb. Aga Saaremaal Meie vana ajalooline võitlussaar. Meie alatine viimane vaba eestluse vastupanukeskus. See on veel viimane Eesti pind ja sinna voolab kindlasti rahvuskaaslasi kokku. Niisiis — viimane eesti ajaleht ilmub Saaremaal.

„VANDEMEESTE“ ÕHTUSÖÖK

Paar päeva hiljem on väike salk veendunuid maabunud Roomassaare sadamas. Lainetaval silmapiiril kõigub veel liivaseljandikule jooksnud laeva siluett. See laev kandis meid läbi öö Saaremaale.

„Meie Maa“ ruumid on tühjad ning kinni. Ometi pääseme sisse ja asutame sinna kogu elamise, reserveerides selleks köögi ja söögitoa.

Siia, sõjakirjasaatjatest-bolšeemlastest „lehetegijate“ kampa satub juhuslikult ka „Eesti Sõna“ sekretär härra S.

Varsti asub laual omatehtud isuäratav õhtusöök, mille juures sõelutakse klaariks ajalehe mõte ja väljaandmine. See on meie viimane töö kodumaal rahvuskaaslaste heaks. On selge, et evakuatsioon on ainus võimalus eestlastele ning tuleviku sihiks jäägu igale eestlasele säilitada oma rahvus ning hambaid kokku surudes teha kõik võimalik üksmeeles kodumaa taasvõitmise heaks.

Kummaline meeleolu hõljub tubakasuitsuses ning „surnud mehe“ — nagu sõdurikeeles nimetatakse loomalihakonservi — praelõhnalises õhustikus.

Hommikuvalgus leiab meid magamast tekkidesse mässitult põrandal, pinkidel või paberibunnikutel. Ainult väike Peni, kes ühe jalgrattal põgeneva naise kõrval maanteel joostes oma veel õrnatallased käpad oli veriseks peksnud ja hilisema sõidu meie masinas kaasa tegi, on vihane nüüd igale seelikukandjale ning alustab toredat hommikukontserti ühe naistöölise ilmumisel. Igaühel peab olema oma verivaenlane, keda vihata, kes sinu elu nii või teisiti on kibestanud.

Hoogsas ettevalmistuses möödub mõningaid päevi. Võitlused loa saamiseks, tsensuuri- ja trükitehnilise personaali küsimused lahenevad, ja ühel õhtul, kui päike kaob Läänemere seljandiku taha ning viimased kiired vööpavad ka vanailmelised Kuressaare majade kelbad sügisvärviliseks, on ka uus ning ühtlasi viimane kodumaine eesti ajaleht trükivalmis.

VIIMANE KODUMAINE AJALEHT

Ajaleht ilmub! See teade on paari ettevalmistusiks kulunud päeva jooksul linnas levinud. Pidevalt ilmub inimesi, vanakesi ja noori endise „Meie Maa“ kontori ukse või akna juurde, nõudes „uut lehte“.

Olukord on ju üldiselt kõigile segane, ühendused ära lõigatud, kõige kummalisemad kuulujutud-umbrohud matavad olemasolevagi pisikese realiteedi ning teadmised. Osa inimesi lahkub saksa laevadega, osa ootab valmispakitud asjadega „rootsi laevu“, osa ootab — ning loodab rahu enamluse ning Tallinna Eesti valitsuse vahel. Eestlased olevat Tallinna tagasi vallutanud, rahulõbirääkimised olevat käimas, Eesti kaitseb end ise. (Järgneb)

Ida Loo-Talvari Berliinis

Meie tuntuim koloratuursopran peatub praegu alaliselt Lõuna-Saksamaal

Berliinis asuvate eestlaste rõõmsaks üllatuseks ilmus Ida Loo-Talvari mööduunud kesknädalal „Hillbrichi“ kohvikusse traditsioonilisele eestlaste kokkutulekule. Kitsamale ringkonnale, kes pidevalt on pidanud sidet meie kunstnikkonnaga ja eriti lavainimestega, oli muidugi juba varem teada, et meie tunnustatuim ooperijõud juba mõned kuud elab kuskil Lõuna-Saksamaal. Laiemale hulgale Berliini eestlastest oli aga lauljatari saatus siiski teadmata.

Eesti teatri-, eriti aga ooperisõpradele on pakkunud rea unustamatuid kunstielamusi meie tuntuim koloratuursopran Ida Loo-Talvari. Tema Violetta „Traviatas“ on jäänud kustumatult meelde ning samuti Aava „Vikerlastes“ helises ta laul seevõrra sügavale südamesse, et kaja kostab seal veel praegugi — vaatamata kõigele karmusele, mis vahepeal on käinud üle vikerlaste järeltulijate. Ning veel paljudes ooperites on Ida Loo-Talvari meid pannud kogu hingega kaasa elama.

Kui ootamatust keerisest laialipaisatud rahvuskaaslased hakkasid juba toibuma raskest saatuselöögist, oli eestlaste kohtamisel või teatavatesse koondamiskohtadesse ilmudes üheks peamiseks küsimuseks, kuhu on jäänud üks või teine nimekam rahvuskaaslane. Silmapaistvat huvi tunti meie tuntuimate kultuuri- ja kunstitegelaste vastu. Ning lavakunstnike saatuse kohta naabreilt järele pärides nimetati ikka ja ikka jälle Ida Loo-Talvari nime.

Nagu omavahelisest keskustelust selgub, on Ida Loo-Talvari nüüd oma alalisest peatuskohast sõidu Berliini ette võtnud selleks, et kitsamas ringkonnas esineda. Otsekohe kaldub siis ka jutt sellele, kuidas kujunevad edaspidi väljavaated esinemiste suhtes.

„Pean tunnistama, et ma viimasel ajal olen laulu vastu patustanud,“ jutustab usutletav. „Nimelt ei ole ma peaaegu kuskil esinenud ning vähe koduski harjutanud. Võiks peaaegu ütelda, et selle ameti on mult üle võtnud poeg — see vahest laulab üsna vägevasti, nagu seda oskab ja võib üks tõsine eesti poiss, kel on elupäevi juba oma aasta ja kaheksa kuud.“

Emahool näibki lauljataril olevat esiplaanil. Selgub, et Talvarite poeg on parima tervise juures ning tunneb end lõunapoolsemas kliimas väga hästi. Ka kitsepiim meeldivat noormehele mitte vähem kui kodumaal lehma oma.

Kuna aga laiemad hulgad on esijoones ikkagi huvitatud sellest, millal jälle saab kuulda Ida Loo-Talvari kaunist koloratuuri, siis kaldub jutt jällegi tuleviku-väljavaateile esinemiste mõttes.

Kuna praegu on käimas eesti lavaja muusikategelaste registreerimine nende rakendamiseks võimaluse piirides vastavalt oma kutsele, siis on ka Ida Loo-Talvarile esitatud palve, et ta edaspidi ei jääks mitte nii „vaikivasse olekusse“, nagu ta on olnud viimasel ajal. Selgub, et helikunstnikul pole nende soovide vastu midagi; meeleldi laulaks ta edasi oma rahvale — peamiselt eesti heliloomingut, mida nüüd nii väga igatsetakse ning soovitakse. Kuid esialgu pole veel kindel, kunas ja kuidas toimub täpselt registreeritud lava- ja helikunstnike rakendamine. Niipea kui ses suhtes on juba kujunenud kindlamad alused, kavatseb ka Ida Loo-Talvari oma kauni küünla vaka alt jälle välja tuua — niivõrra muidugi, kui lubab väike Talvari.

R.

Peatoimetaja: August Oincs, Berliinis. Tel.: 17 55 31/3, appar. 5. **Väljaandja:** Kirjastus Eesti Ajaleht, Berliinis. Tellitus: Roland Verlag G. m. b. H., Berlin SW 68, Schützenstr. 18—25. **Trükk:** Berliner Verlagsanstalt G. m. b. H., Berlin SW 68, Schützenstr. 18—25.
Hauptschriftleiter: August Oincs, Berlin, Tel.: 17 55 31/3, Appar. 5. **Herausgeber:** Verlag Eesti Ajaleht, Berlin. Verlag: Roland Verlag G. m. b. H., Berlin SW 68, Schützenstr. 18—25. Druck: Berliner Verlagsanstalt G. m. b. H., Berlin SW 68, Schützenstr. 18—25.

Eestlaste panus

Käesoleva aasta suvel, kui selgitati enamliku ohu poolt ähvardatud eestlaste Saksamaale asumise küsimust, ütles Idaministeeriumi üks vastutavaid isikuid:

„Ütelge oma kaasmaalastele Eestis, et meil Saksamaal ei ole neile pakkuda midagi muud kui ainult kaitset enamlaste vastu."

Ta lisas selgitavalt juurde, et kuna saksa rahvas pingutab kogu jõudu võitluses ja töös võidu saavutamiseks, kannab ise nurisemata raskusi ja loobumisi, ei saa võimaldada mugavusi ka neile, kes raskel ajal leiavad Saksamaal pelgupaiga.

Samal ajal vaenlase propaganda levitas Eestis ja vastutustundetud või ebateadlikud inimesed kandsid edasi kuuldusi, et põgenikena Saksamaale saabujailt konfiskeeritakse nende kaasavõetud esemed, et lapsed võetakse emadelt ära, täiskasvanud aga paigutatakse alul karanteeni ja siis sundkorras mullatöödele jne.

Nüüd on kümnetel tuhandetel eestlastel põgenemisraskused läbi elatud. Mõnel neist on oma elujärje korraldamisel olnud rohkem õnne, teisel vähem. Üks on juba ammugi püsivas töös, teine alles otsib rakendumisvõimalusi. See oleneb olukorrast kohas, kuhu keegi on sattunud, kuid väga suurel määral ka inimesest endast.

Kuid ükski meist ei saa ütelda, nagu oleks meile rohkem lubatud ja vähem antud. Otse vastupidiselt, põgeniku-saatus on nii mitmeilegi osutunud kergemaks, kui seda lootsime.

Me leidsime juba laevale asudes ees abivalmis käsi; kaasavõetud varandusenatukese veoks ei ole kuski tehtud takistusi, kuigi Saksamaa raudteed on koormatud sõjaliste vedudega ja oma kodanike jaoks on kehtestatud rida kitsendusi sõiduks ja veoks raudteel. Eesti põgenikule on võimaldatud peavari ja toitumine; lapsed, emad ja raugad on saanud tähelepaneliku hoolitsuse osaliseks.

Selle kõige eest ei nõuta meilt tänu, sest saksa rahvas ei võta seda kui heategu, vaid kui endastmõistetavat abi võitluskaaslasele eesti rahvale. Küll aga oodatakse, ja seda õigustatult, et igaüks meist hindaks olukorda täie teadvusega ja püüaks aru saada ka raskustest, kus neid ette tuleb.

Heatahte puudumise üle eesti põgenike elu-olu korraldamisel ei saa me kaevata, kuid sõjaaja rasduste tõttu tuleb ikkagi ette olukordi, kus parimgi tahe ei saa kohe kõrvaldada kõiki takistusi ja raskusi, mis ette tulevad paljude kümnete tuhandete juurdetulijate majutamisel ja võimetekohasel töölerakendamisel.

Saksamaale asunud eestlased omalt poolt ei tarvitse endid tunda abisaajatena, sest me ei ole siia tulnud müüdusöödjaiks ja koormaks. Me oleme tulnud selleks, et jatkata siin seda tööd ja võitlust, mis on olnud meie elu sisuks juba aastaid ja mis praegu on meie igaühe ülim kohustus rohkem kui kunagi varem.

Ainult töö ja võitlusega võime võita tagasi oma põlise kodumaa. Ainult saksa relvade võit võib meie kodumaa ja rahva vabastada enamliku terrorivõimu alt ja hävimisest. Seepärast on saksa rahva võitlus ka meie võitlus, töö selle võitluse võimaldamiseks ka meie töö.

Üldtulemuse seisukohast ei ole otsustava tähendusega, kus keegi töötab. Tähtis on see, et ta töötaks parima tahtega ja maksimaalselt oma võimete kohaselt. Seetõttu ei ole ka Saksamaale asunud eestlastel praegu aeg kurta, et üks või teine ei leia rakendamist tingimata oma senisel kutsealal.

Saksamaa on praegu nagu kindlus, kus saksa rahva kõrval töötavad miljonid teiste rahvuste liikmed otsustavaks võitlusjärguks. Selles ülimas pingutuses ei tohi puududa eestlaste panus, sest muidu läheb aeg meist mööda ja me kaotame jäädavalt oma kodumaa ja võimaluse uuesti ühineda oma paljukannatanud rahvaga.

Eestlaste relvastatud võitlus enamluse vastu ei ole lõppenud, vaid kestab edasi. Samuti peame jatkama ka tööd, sest võitlusele ja võiduks on võrdselt tarvis käsi relva hoidma kui ka töötama.

Ed. Vallaste

Eesti neidudele!

Paljud eesti sõdurid, kes kodumaa vabaduse eest võideldes on saanud haavata, viibivad praegu ravimisel Saksamaa haiglates Tihti üksi relvakaaslaste keskel, kellega mõttevahetust takistab puudulik keeleoskus. Seetõttu on eesti haavatuil haiglapäevad pikad.

Endastmõistetavalt pöörduvad nende mõtted kodumaa neidudele, kes asusid Saksamaale. Eesti naisperel on siin ilus võimalus haavatutega kirjavahetusse astudes kaasa aidata nende elu päikesepaistelisemaks muutmiseks.

Eesti neidudel, kes soovivad astuda haavatutega kirjavahetusse, palutakse oma nimed ja aadressid (soovitav ka vanus ja teised isiklikud andmed) saata Eesti Toimkonna (Estnische Leitstelle) aadressil, märgusõna „Haavatutele" all.

Eestlane ei vannu raskustele alla

Neil saatusraskeil tundidel, mil pealevalguva punalaviini tõttu tuhanded eestlased kisti lahti oma kodudest, ilmnesid meie inimese juures jälle kord need põlised eestlase iseloomujooned, mis sajandite kestel meid korduvalt on üle aidanud raskustest.

Külm veri ja kriitiline meel, kaine otsustamisvõime ja loomupärane sitkus on kõigil aegadel olnud eestlaste tugevamaks küljeks. See kerkis reljeefselt esile juba siis, kui esimesed punatankide kiilud jõudsid Kagu-Eestisse ja punalendurid näitasid oma „võitlustublidust" heinaliste ja loomakarjade tulistamisega Haaslava kandis.

Külm veri päästis inimelud surmasuust

Meenub ühe vanema sõjaväelase jutustus nende ridade kirjutajale.

„See oli augusti lõpupäevadel, mil Nõukogude lahinglennukid olid võitnud juba ülemaalise kuulsuse rahulike elanike ründamisega. Nägin oma silmaga, kuidas punaste lahinglennukite eskadrill ründas põgenike voori maanteel. Üks lennuk teise järele tühjendas oma pommikoorma talumeeste veokite kohal, pikeerides ja pardarelvi kasutades. Kes aga ei kaotanud oma külma verd, need olid pommide ja kuulipildujate tule alla sattunud eesti talumehed. Selle asemel, et paaniliselt metsa joosta ja hobused ühes koormatega saatuse hooleks jätta, taltsutasid nad rahulikult oma lõhkuma kippuvaid veoloomi, juhtides neid edasi mööda maanteed seni kui üle kraavi ehitatud truup võimaldas koormat metsa juhtida. Selle külmaverelise talitusviisi tulemusena jäid ainult kaks hobust suurest voorist haavatutena maanteele ja üks mees sai haavata. Kõik teised aga päästsid enda elu ja vara tänu oma külmaverelisusele."

„Kel aru peas, see ei usu punaste jama"

Sama rahulik enesekindlus, kriitiline meel ja kaine otsustamisvõime avaldusid hiljem kõigis meie kodumaa suuremais linnades, kus punaväe liginemise tõttu kümned tuhanded eestlased püüdsid päästa oma elu Saksamaale ümberasumisega. See oli aeg, mil fantastilised kuulujutud kasvasid otsekui mäest allavalguv lumeveerem.

Küll kõneldi sellest, et meri on ammugi blokeeritud võõraste merejõudude poolt ja et isegi vähemgi paat ei pääse läbi tihedast tõkkeriivist. Küll sosistati kõrvast kõrva, kuidas üks laev teise järele läheb merepõhja ja laevale minek võrdub vabatahtlikule enesemõrvale. Küll jutustati õhkulendavaist ja liikumiskõlbmatuiks muudetud sadamaist ja mässavate jõukude verepulmadest sadamakail, mille tulemusena minevat otsesse surmasuhu tuhanded inimelud eesti rahva hulgast. Küll poetati vargsi suust suhu kuuldusi punaarmee juust heatahtlikust suhtumisest eesti rahvasse, mille taga seisvat jällegi teatavate suurriikide heatahtlik huvi eesti rahva saatuse vastu.

Kes aga ei lasknud neist kuuldustest kõrvale kallutada oma tehtud otsust, olid jällegi meie omad eesti inimesed. Olgu lihttööline vabriku treipingi tagant või väikemaapidaja Kagu-Eestist, suutsid nad objektiivselt hinnata nende fantastiliste kõverkõnede sisulist ilmet, mille taga seisis ilmselt punane propaganda.

Ka loobumine nõuab oskust

Külm veri ja kaine otsustamisvõime iseloomustasid meie inimesi ka siis, kui põgenemisteekonna raskustes tuli maha jätta oma kraaminatuke tee ääre.

Sel teekonnal ilmnes, et eestlasele omase kiindumise tõttu isiklikku omandisse olid isegi jalgsi põgenejad püüdnud kaasa võtta kõike hädavajalikku. Kui aga hakkas üles ütlema jõud või kõrvu kostma liginevate punatankide relvaragin, siis loobuti kainelt kõigest ülearusest. See juures jäeti aga teeääre maha esmajoones see, mis ei tundunud kõige hädavajalikumana.

Lapsevankrit lükkav noor naine, kellel koorma lükkamine käis ilmselt üle jõu, jättis tee ääre tallu kaasavõetud voodivaibad, kuid hädavajalise lapseriietuse jättis ta vankrisse. Karusnahkades daam, kes sammus mehe kõrval kerge kohvriga, sundis meest tee ääre jätma raske kohvri hinnalise garderoobiga, kuid kohver toiduvarudega võeti teekonnale kaasa. Talumehed jätsid teeäärsetesse taludesse vankrite külge seotud lehmad. Sama teed rändasid ka kaasavõetud viljakotid, kui hobuse jõud kippus enne õhtut üles ütlema või kuuldused punatankide liginemisest sundisid sõitu kiirustama.

Nii loobusid paljud oma kaasavõetud varanatukesest. Kordus jälle kord see, nagu paljudel möödunud sajandite vältel, mil põlise idahädaohu tõttu eestlane pidi kaotama kogu oma maise vara, mis loodud raske töö ja vaevaga. Kuid keegi ei halisenud. Keegi ei ahastanud lootusetus jõuetustundes. Sest kõiki hingestas teadmine, et oli päästetud bolševistlikust hävitamisohust siiski kalleim kõigist aaretest — enda elu. Kui aga on säilitatud elu ja tervis, siis saadakse ikkagi üle kõigist raskustest.

Eestlaste loov töötahe jääb

Elutahe ja enesekindel tulevikuootus oli see, mis iseloomustas meie inimest tema põgenemisteekonnal oma põlisest isadekodust. Nii jõudsid paljud ranniku ääre paljakäsi, kuid lootusrikkas meeleolus, sest elu päästmisega punaste küüsist olid jälle avatud kõik teed parema tuleviku loomiseks. „Kui jätkub elupäevi, siis saan ma ikkagi elus oma kätetööga luua endale uue kodu, kui punased on ükskord välja kihutatud Eestist", ütles nende ridade kirjutajale keskealine naine, kes astus Virtsus praamile ainult väikese seljakotiga, olles sunnitud teel kõik maha jätma.

Juba mõni tund peale laevale asumist ja pakkide kohaleasetamist ilmnes kõikjal eestlasele omane loov töötahe ja tulevikujulgus. See torkas eriti silma all laevaruumis, kus olid aset võtnud emad väikeste lastega. Ei suutnud kaugusse kaduda Saaremaa sinetav rannajoon, kui juba eesti naiste näpud askeldasid töö kallal.

Siin alustas ema kinnaste kudumist, oma mainukesele. Seal püüdis elatanud naine kaasatoodud pesuriide tükikestest kokku traageldada särgikest oma tütretütrele. Teisal aga parandas naine mehe pesu, kasutades selleks praktiliselt iga pihkusattuvat riidelapikest. Nii töötati kõikjal sipelga usinusega, et valmistada hädavajalisi esemeid uue elu jätkamiseks Saksamaa pinnal.

Kordus jälle miniatuuris see, mis on Eesti elus korduvalt esinenud paljude sajandite jooksul. Korduvalt hävitati eestlaste maine vara üle idapiiri valgunud jõukude poolt. Korduvalt neelas Sarmaatia lagendik oma täitmatusse kurku eesti inimese loova töö saadused. Aga korduvalt ehitati kõik jälle uuesti üles. Ni ehitatakse uuesti üles ka eestlaste mahalõhutud kodud, kui avaneb jälle võimalus tagasipöördumiseks kodumaale. Need mõtted kerkisid tahtmatult pähe, vaadeldes neid töö kallal askeldavaid inimesi laevaruumis.

Kõiges selles ilmnes seda tervet elutahet ja tulevikujulgust, mis on omane ainult neile rahvastele, kes on võimelised ületama kõik raskused.

J. Viidang

KUI TUME VEEL KAUAKS KA SINU MAA
JA RASKE SU KOOREM KANDA —
KUI IIAL EI JÕUAKS, EI JÕUAKSKI SA
SU SOOVIDE SINIRANDA,

TÄHT SÜTTIB SIIS TAEVAS SU ÜLE VEEL,
LILL TÄRKAB SU HAUAPINNAST
JA SINU MÕTE JA SINU MEEL
VEEL TUKSUB SU RAHVA RINNAS

JA LIIGUB JA LOOB JA LEHVITAB
JA KAUNEID RADASID RAJAB,
SU RAHVA KODA SEE EHITAB
JA PÕLVEST PÕLVENI KAJAB!

JUHAN LIIV

Ei suudaks vaikida

Pooltühjalt noolib hilisõhtune tramm piki viimaseid sügislehti puistavat puiesteed. Linn on sulgenud silmad pärast päevatööd. Mõni üksik hiline kojuruttaja tuleb ja läheb veel märga tuult hingavast vaguniuksest.

Konduktor nõjatab uksepiida najale ja naudib vist juba õhturahu pärast päevast sagimist. Tublid tüdrukud need naiskonduktorid, alati vilkad ja rõõmsad, olgu trügivat ruttamist kui tahes rohkesti. Otsime talle mõne meeldiva sõna, kui ta nüüd tuleb sõiduraha saama. Pole hõlpus seda sõna valida võõrast sõnavarast. Ennäe, nüüd tal pudenes piletiraamat maha! Võidu kummardume seda võtma. Ja kui ta siis tõstab käe, et kohendada tagasi mundrimütsi alla vallatut juuksekäharat, langeb mu silm sinna mütsile. Ning seal ilutseb — sini-must-valge lindike!

Nii et oleme mõlemad sealt kaugelt Eesti kodumaalt. Oh ei, imestada pole siin midagi. Temale on see tavaline, et saab sõitjatega kõnelda eesti keelt. Eestlasi on siin palju. „Küll näete, järgmisel peatusel tuleb veel üks. Ta sõidab alati sel kellaajal koju, töötab kino kassas õhtupooliti."

Ta tulebki ja ütleb me trammineiule eesti „tere" ning sõbraliku „sina".

„Sõbratarid?"

„Enamgi: kooliõed."

„Ja nüüd saatuseõed siin?"

„Jah, läks veel korda laevale tulla. Hädavaevu, sest vanemad olid Tallinnast eemal ja neist lahus ei tahtnud sõita. Aga pääsesime ikkagi..."

„Ei kartnud ohtlikku meresõitu?"

„Ei! Hirm oli jääda sinna nende koerakoonlaste kätte, kel ei ole inimese nägu ega tegu."

„Aga eks ju levitatud juttu, et üksi laev ei pääse läbi."

„Levitati. Ja mitte ainult seda. Leidus neidki, kes tulid ja meelitasid jääma, — et ega polnud ju poliitikaga tegelenud, kes meid puutuvat! Miks me jätvat maha oma kodu ja vara ning minevat üle ohtliku mere võõrsile..."

„Kartsite siis, et hakkavad kiusama, kui jääte kodumaale?"

„Enda pärast õieti ei kartnudki. Noh, hüva — ehk oleks ka küüditatud ära itta, tahapoole Moskvat või Siberi poole. On seda teed läinud kümned tuhanded eestlasi, miks ma tahaksin paremat saatust kui need süütud märtrid. Kartsin aga, et ei suuda olla pealtnägijaks, kui hakatakse hävitama neid, kes vastu astunud me kodumaa ja rahva vaenlasele. Teadsin, et ei suuda vaikida, kui hakatakse hurjutama ja häbistama kas või tagaselja neid, kes võidelnud ja maapagulastenagi jatkavad võitlust selle eest, et eestlasele ta kodumaal oleks paremat tulevikku. Paremat kui see õudus, mida toonud need vallutajad, kes tulevad idast..."

„Tõsi. Kuid siit eemalt peame ometi olema selle pealtnägijaiks, mis sünnib nüüd meie kodumaal."

„Jah, see on valus. Aga kas seal oleks lepitud sellega, kui oleksime seisnud kõrval pealtvaatajaina? Kaasa oleks sunnitud sammuma nende rõvedate loosungite all. Paraadi tegema Moskva võimumeeste ja nende käsilaste ees, kelle ülekohtu pärast meie käed on rusikas. Olime kooliplikad, kui nad maha kiskusid Vabadussõjas langenud õpilaste mälestussamba Estonia juures. Kuidas meie süda põles! Kuidas me hõiskasime, kui ta jälle asetati oma aukohale ja võisime sinna pärgi viia! Ja nüüd oleks ehk sunnitud kaasa tegema „rõõmupidu", kui see mälestussammas taas maha kistakse. Teame, kuidas siis sunnitakse kaasa tegema. Ähvardusega, et muidu vanemad viiakse samal öösl... Ei! Teist kord nende võimu Eestis ei suudaks seal üle elada. Ennem olla kodumaalt kaugel, kuni jälle aeg, et võime tagasi minna."

Nii ütlesid need kaks eesti neidu, kes nüüd võõrsil kannavad sini-must-valget märki. Nii ütlevad tuhanded, kes tulnud ära kodumaalt. Nii mõtlevad ka need õnnetud, kes jäänud Eestisse, kus võõras võim nüüd lavastab kurbmängu, mille nimi on Nõukogude vabariik.

Ja siiski on tulnud sinna kaugele kodumaale üks, kes on Venemaal harjunud särki pükste peale tõmbama, ja sõandab pidada raadiokõnet, et nüüd algavat Eesti ülesehitamine. Et ehitatavat eestlastele üles linnad, mida sakslased olevat purustanud: Tallinn ja Narva ja Pärnu ja Tartu. Kas iga eestlane ei tea, et bolševik need linnad pommidega purustas ja maha põletas?! Veel siis, kui bolševik teadis, et Tallinnast on lahkumas viimsed laevad, puistas ta lennukeilt pommirahet Eesti pealinna majadele. Veel mõni päev enne Pärnu langemist said bolševike nõndanimetatud „uljad kotkad" hakkama sellega, et nad purustasid ka selle Eesti linna ja süütasid oma pommidega Endla teatri, mille rõdult aastal 1918 kuulutati Eesti rahva enesemääramise manifest. Nüüd aga tuleb üks, kes julgeb end nimetada eestlaseks, aga on Moskva sulane, ja sõandab öelda raadiokõnes, et tema hakkavat Nõukogude maal eesti kultuuri tegema, teatreid ehitama ja eesti muusikat harrastama. Ning selle raadiokõne juurde virutab fokstrotti üks, kes end nimetab Nõukogude Eesti ringhäälinguks, aga ise kannab Bašmakovi nime. Ja „Nõukogude Eesti Filharmooniat" kehastab mingi jazzorkester kellegi Matrjonovi juhatusel...

Kellele nad teevad oma teatrit ja ülesehitust Eestis, kui samal ajal on Nõukogude võim ise avalikult teatanud, et kõik eesti mehed kuueteistkümnendast eluaastast peale viiakse ära Venemaale orjusse? Kellele nad mängivad Tallinnas oma „Katjušat"? Rongid Siberisse küüditatavate eestlastega on juba teel itta. Ja GPU töötab agaralt.

Leinapäevad on Eestis. Kaasa leinavad ka nende südamed, kes on pääsnud sesse maapealsesse põrgusse sattumast ja on nüüd võõrsil. Aga kord tuleb aeg, mil jälle võime ütelda: Tulge kokku esivanemate haudade juurde. Siis ehitame üles, mida praegu lõhutakse. Ja siis peab igaüks aru andma, kas ja kuidas ta vahepealsel raskel ajal on töötanud oma kodumaa tuleviku heaks.

Toomas

Uudiseid siit ja sealt

Muudatused võõrastemajade seaduses

Berliin. Et vähendada ööbimisvõimaluste puudust ja kergendada elanikkonna varustamist toiduainete ja jookidega, teostas riigi majandusminister mõningaid muudatusi võõrastemajade seaduses. Selle põhjal on lubatud jälle avada kõik suletud võõrastemajad ja sööklad. Olemasolevates võõrastemajades tuleb kõrvalruumides, nagu mängu ja lugemissaalides, luua ööbimisvõimalusi läbisõitjaile. Hotellidel on lubatud reisijaile korterit anda ka eratubades. Kõigil võõrastemajadel, kus leidub vastavaid ruume ja sisseseadeid, tuleb valmistada ka toitu.

Ka uute võõrastemajade avamise korda on lihtsustatud. Kontsessioone antakse tavaliselt ühe aasta peale. Sama lihtsustatud kord kehtib ka õhurünnakute tagajärjel hävinud sööklate ja hotellide kohta, milliseid uuesti avada soovitakse. Ettevõtete uuesti avamisel eelistatakse sõjas vigastatuid ja terrorirünnakuil kannatanuid.

Kinodele ühtlushinnad

Viimasel ajal on enamikus kinodes määratud kõigile kohtadele kindlad ühtlushinnad. Ainult suuremad kinoteatrid säilitavad ka tulevikus kuni kolm piletihinna klassi.

See lihtsustatud korraldus hoiab Saksa kinokeskusele kokku paljude kohanäitajate tööjõu, kuid raskendab osaliselt õigiast kohtade jaotust. Sageli tekib kinokülastajate hulgas, kes eelmüügil on piletid valmis muretsenud, tunglemisi paremate kohtade saamiseks. Et tulevikus sellest hoiduda, varustatakse võimaluse korral kohad või vähemalt tooliread numbritega. Samuti numereeritakse ka kinopiletid.

Alfred Brehmi surmast möödub 60 aastat

60 aastat möödub 11. novembril Alfred Brehmi surmast. Oma aja kuulsa lindudeuurija pojana pühendas ta oma elu loomariigi elu uurimisele. Peale pikemaid reise kogu maailmas asutas ta Berliinis akvaariumi, mida juhatas 8 aastat. Seejärel pühendas ta end oma elutöö, hiljem maailmakuulsuse saavutanud teose „Loomade elu" kirjutamisele. Selles teoses ta kirjeldab enese ja teiste tähelepanekute põhjal loomade elu. Teos, mis on hoitud rangelt teaduslikes raames, on jäänud kuni tänapäevani ületamatuks.

Naise surm elevandipuuris

Zürich. Zürichi loomaaia elevandipuuris leiti mõne päeva eest tundmatuseni puruks tallatud naise laip. Politsei tegi kindlaks naise isiku, kes oli küll varem viibinud närvihaiglas, kuid nüüd paranenud ja tuntud rahuliku ning tasakaaluka inimesena. Seepärast ei peeta tõenäoliseks, et ta ise otsis meeltesegaduses surma. Politsei jätkab asja uurimist, oletades kuritegu.

Neuköllni „kummitus"

Berliin. Berliini erikohus mõistis surma Hans Schröderi, kes tunnistas end süüdi kuni 200 murdvarguses. Kurjategija erialaks olid öösised sissetungid erakorteritesse. Nendega hoidis ta kogu ümbrust kummitusena hirmul.